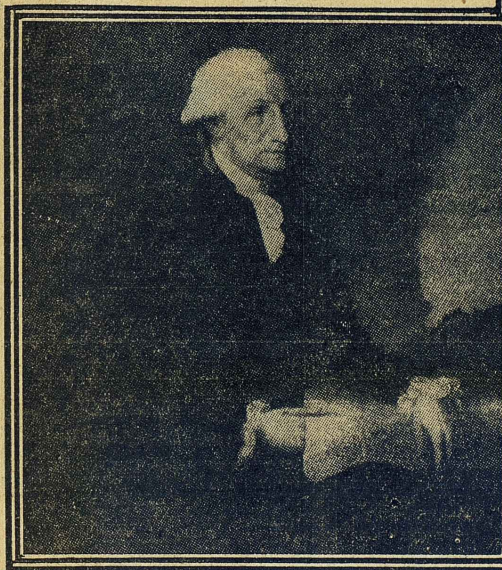

d. 5 maj 1929.

WASHINGTON OCH GRANT.

Av docenten
HERBERT TINGSTEN.

Till vänster. Washington vid 60 års ålder; därbredd general Grant, fotograferad under hans första presidentår.

Den för närvarande så flitigt idkade biograferingskonst, som söker förena vetenskapens exakthet med diktens omedelbara, fullständiga inlevelse — man tänker främst på Lytton Strachey, Maurois och, på ett lägre plan, Emil Ludwig — har även i Amerika hunnit framgångsrika utövare. Så har, för att nämna det kanske förnämsta exemplet, den svensk-amerikanske diktaren Carl Sandburg givit en sug-

gestiv, men mera på fantasi än vetande byggd skildring av Lincolns ungdom. En annan författare, W. E. Woodward, har utgivit två studier över Washington och Grant, som av den amerikanska kritiken i allmänhet, främst från intellektuellt-radikalt håll, blivit föremål för varmt erkännande*). Om hans karakteristiker äro riktiga, torde det knappast vara möjligt att med någon säkerhet bedöma; säkert

är, att han tecknat sina modeller mera äskådligt, friskt och originellt än sina föregångare och att, han samtidigt givit en fyllig, stundom briljant bild av två framträdande skeden i amerikansk historia. Vad han givit är snarare samlingar av kompositoriskt fast hopknutna skisser än genomförda levnadsbeskrivningar, men ur den stundom något rapsodiska framställningen träda dock till slut klara bilder av karaktärer och miljöer fram.

Bland revolutionstidens stora amerikaner framstår vanligen Washington som den mest dekorative och minst levande. Porträtten av honom ge ett intryck av tillbakadragenhet, kylig och stolt förnämhet, nästan föraktfull likgiltighet, ingenting vidare. Man har en känsla av, att han snarare passar till galjonsbild på statskeppet än till kapten. Och i amerikansk historieskrivning möter man i regel samma bild. Washington behandlas med den opersonliga vördnad, som tillkommer staten, religionen och andra eviga idéer. Men bredvid Samuel Adams revolutionära lidelse, Hamiltons på en gång klokt medvetna och passionerade konservatism och Jeffersons rousseauanskt färgade folklighet verkar Washingtons lugna pliktuppfyllelse torr och temperamentslös. Han inger respekt, men icke kärlek, beundran men icke entusiasm. De stora amerikanska partierna, av vilka det republikanska i Hamilton och det demokratiska i Jefferson se sina skyddshelgon, nämna båda i sina principprogram Washington ungefär på samma sätt, som de utbedja sig den Högstes välsignelse. Mera respektlösa skribenter ha funnit den gängse bilden av Washington tråkig och sökt att förmänskliga, eller rättare, banalisera den. Det saknas icke försök att framställa honom å ena sidan som en klumpig och komisk bonde, som oförskyllt lyftes till maktens höjder, å andra sidan som en kurtisant, en smula alkoholiserad gentleman av engelskt 1700-talssnitt, vars åtrå är att kyssa unga damer på godsägarnas balar. Men traditionen har segrat, varken myllan, madeiran eller pudret ha kunnat fläcka Washingtons olympiska drag.

Att Washington icke var en idéernas man, icke ens en överlägsen fältherre eller politiker, torde numera knappast bestridas. Framställningarna av revolutionskriget giva närmast

*) W. E. WOODWARD: *George Washington, The image and the man*, New York 1926. — *Meet General Grant*, New York 1928. (Båda hos Horace Leveright.)

intrycket av en tävlan i odörligheten. Såsom krigare var Washington vanligen framstående, men icke strategisk eller taktisk skicklig utan på grund av sitt moraliska möjliga sin oböjliga energi. Hans namn är knappast fäst vid någon stor seger; hans största framgång var kanske överfallet vid Trenton, som påminner om den gamle indiankrigarens bedrifter. Hans styrka var uthålligheten under motgången; genom att sammanhålla den utsvultna och underlägsna revolutionshären vid Valley Forge beredde han vägen till segern. Om hans förmåga som soldatledare torde man kunna tvista; belysande äro Woodward's skildringar av hans misslyckade försök att av den av frivilliga, av frihetepatos fyllda revolutionshären göra en disciplinerad, efter de europeiska legotruppernas mönster tillskuren armé.

Washingtons ställning som politiker kan i korthet karakteriseras på så sätt, att han, omsträlad av krigarära, skötte ordförandens förmåliga, men föga betydande värv. Han var ordförande i 1787 års författningskonvent, och som den självskrivne presidenten i de efter så många slitningar förenade staterna fungerade han närmast som ordförande i kabinettet. I de politiska striderna tog han ingen aktiv del. Det var Hamilton, som koncipierade och förverkligade det federalistiska, konservativa partiets principer. I sitt första kabinett inkallade Washington såväl Hamilton som Jefferson, trots de oförsonliga motsättningarna dem emellan. I stridigheterna inom kabinettet tog han icke någon mera aktiv del, ehuru han självfallet i allt väsentligt anslöt sig till Hamiltons mening. Hans mest berömda offentliga anförande, hans avskedstal till kongressen, skrevs av Hamilton. Knappast någon mera betydande åtgärd under Washingtons åttioåriga presidentperiod är tillkommen på hans eget initiativ. En annan amerikansk författare, Bowers, har i sitt nyligen utgivna arbete, "Hamilton and Jefferson", på ett mera lysande sätt skildrat den Washingtonska administrationens inre historia.

Patriotiska skriftställare ha likväl ofta gjort gällande, att i själva verket mera originella och betydande egenskaper än de historiskt dokumenterade måste ha dolts hos Washington. Han har karakteriserats såsom oätkomlig och hemlighetsfull, man har anat grubbel och subtilitet bakom den stela masken. Woodward söker

lösa gåtan genom att förklara, att den icke existerar. Han ser i Washington en ovanligt harmonisk, okomplicerad och oreflekterad man. Han var ingen verklig ledare men hade den stora chefsegenskapen att kunna välja dugliga underordnade. Hans brist på fantasi och djupare inre liv gav honom ett obegränsat självförtroende. Han hade det moraliska mod, den orubbliga ihärdighet, som bottnar i själens enkelhet. Stora planer och långtgående syften voro honom främmande. Han saknade verkligt revolutionärt patos, men ställde sig, då inbördeskriget utbröt, såsom gammal soldat helt naturligt till sina landsmäns förfogande. I grunden företrädde han den rike godsägarens solida konservatism; det förakt för massan, åt vilken uppkomlingen Hamilton med sådan lidelse gav uttryck, ingick såsom ett nästan självklart och omedvetet drag i aristokraten Washingtons sociala perspektiv,

och med samma lugna naturlighet, varmed han trätt i revolutionens tjänst, stödde han federalisternas strävanden att skydda Amerika mot allt för mycken demokrati.

Woodwards karakteristik, av vilken här blott några huvuddrag kunnat återgivas, innebär en förenkling, men den är icke nedsättande. Man får intrycket av storslagen enhetlighet. Och man förstår mycket väl, att den amerikanska patriotismen i sin omedvetna strävan att finna en symbol för frigörelsekampen, i stället för någon av de ledande och självständiga, men mera problematiska begåvningarna har valt Washingtons fasthet och enkelhet.

I Woodward's arbete äro även åtskilliga andra av revolutionstidens främsta män tecknade med knappa och säkra drag. Särskilt fäster man sig vid de karakteristikerna, som givas av Samuel Adams och Hamilton. De äro starkt psykoanalytiskt färgade men, om ock ensidiga, roliga och åskådliga. Miljöskildringen är i många hänseenden förträfflig; i få arbeten torde man inom ett så begränsat utrymme finna en så levande skildring av de amerikanska kolonierna före revolutionskriget.

Detkansynas förvånande, att Woodward till nästa föremål för sin skildringskonst valt Grant. Här föreligger ingen vare sig legendarisk eller verklig storhet. Kanske har den yttre likheten mellan Washingtons och Grants levnadsöden spelat in: båda blevo, i samband med de största kriserna i Amerikas historia, statschefer uteslutande i sin egenskap av fram-

gångsrika generaler. Och i båda fallen har man intrycket, att slumpen, snarare än begåvning och ärelystnad, fört fram till den ledande ställningen.

Naturligt är i varje fall, att Grants liv, med sina stora framgångar och stora misslyckanden, sina snabba och oförmedlade växlingar och sin djupa tragik, har fångat berättaren. Som av en välbärgad garvare skickades Grant, som såsom pojke främst utmärkte sig genom skicklighet i ridning, till militärakademien, huvudsakligen därför att han på inga villkor ville följa faderns yrke; hans nästan abnormala djurvänlighet, som på många ställen dokumenteras i hans memoarer, synes därvid ha varit avgörande. Någon verklig lust för krigaryrket hade han icke; ehuru fysiskt modig hade han, såsom han själv med omiskännelig iver framhållit, en ytterligare mot strid och blodsutgjutelse. Grant hade alltid svårt för att bevittna fysiska lidanden; vekhet och känslighet hörde till de mest utmärkande dragen hos den man, som under inbördeskrigets sista skede så hänsynslöst offerade sina trupper vid angreppen på Lee's ointagliga positioner. Efter att utan utmärkelse ha genomgått krigsskolan blev han officer och fick sitt elddop under det mexikanska kriget. Han ansågs duglig, men icke särskilt framstående, i umgänget var han dyster och inbunden. Hans motvilja mot krigarlivet torde ha varit en av orsakerna till att han började dricka. År 1854 kom den första stora katastrofen i Grants liv, han avskedades för dryckenskap och stod sålunda vid några och trettio års ålder, med en växande familj att försörja, utan medel eller yrke. Under de följande åren kommer Grant allt närmare den sociala undergångens brant, han försörjer sig nödortfärdigt med småaffärer av

olika slag, hjälp från släktingar och handlån. På hösten 1859 förlorar han en mera tillfällig anställning som fastighetsagent; under månaderna före krigets utbrott företer han bilden av en deklarerad, han går, undviken av sina gamla bekanta, omkring i St. Louis och söker arbete.

Så kom inbördeskriget. Såsom börjande från Illinois och bosatt i Missouri erbjöd Grant sina tjänster åt nordstaterna. För övrigt var han, i den ringa mån han intresserade sig för politik, närmast demokrat av den medlande nordstatstypen. Det är ett underligt sammanträffande, att den republikanska regimens främste fältherre tidigare tillhört det motsatta läget, under det att sydstatsarméns chef Lee, var motståndare till slaveriet och

ytningen ur unionen och uteslutan på grund av sin virginiska börd trädde i de konfedererades tjänst. Grants sällsynta egenskap att äga grundlig militär utbildning men icke tillhöra den aktiva armén — från vilken officerare icke överfördes till de frivilliga trupperna — var en av förutsättningarna för hans snabba karriär. Han blev omedelbart chef för ett frivilligt regemente, inom några månader brigadgeneral, efter ett år, sedan han vunnit sin första större seger, var han nord-arméns populäraste

general. I början av år 1864 överfördes han från den västra fronten till den centrala krigsskådeplatsen, Virginien, och blev överbefälhavare; han hyllades nu såsom unionens store man och uppmanades både från demokratiskt och republikanskt håll att kandidera till presidentposten. Han avsåg då anbudet, men vid det första presidentvalet efter freden, år 1869, accepterade han republikanernas enhälliga erbjudande. Efter den åttaåriga presidenttiden går Grants bana ånyo nedåt. De många skandalerna under hans administration, i vilka han själv visserligen icke personligen var inblandad, hade minskat hans popularitet. Efter en viloperiod av fyra år söker han förgäves ånyo vinna den republikanska kandidaturen, och därmed är hans offentliga bana slut. Nu inträder den andra stora katastrofen i hans liv; han lockas att insätta sitt namn och sitt hopsparade kapital i en ren svindelaffär. År 1884 brister bubblan. Ehuru oskyldig blir Grant skandaliserad och utfattig. Samtidigt blir han sjuk; under sitt återstående levnadsår nedskriver han, ehuru pinad av smärtor och oförmögen att tala, för att trygga familjens försörjning, sina memoarer, som avslutades först några dagar före hans död.

Woodward har på ett suggestivt sätt skildrat det obeständiga, planlösa och patetiska i Grants liv och karaktär. Att Grant såsom fältherre hade vissa betydande egenskaper, förnekar han ej; framför allt hade han aggressivitet och energi. Men han gjorde många misstag; hans slutliga seger över Lee, med vilken han i fråga om militär begåvning icke torde kunna jämföras, berodde säkerligen på unionstruppernas numerära överlägsenhet. Såsom politiker var han alltigenom obetydlig, ett redskap för de republikanska partiledarna. Över huvud var han lättled och osjälvständig. Under sin generaltid synes han ha stått under ett slags förmynderskap av en av sina adjutanter; denne hade icke blott stor andel i de militära planernas utarbetande utan kontrollerade också Grants spritförbrukning.

Även i detta arbete har Woodward vid sidan av huvudtemat givit förtäffliga karaktärs- och miljöskildringar. Av Andrew Jackson, som amerikanska historiker under senare år synas vara benägna att behandla med större välvilja än tidigare, gives en sympatisk analys. Icke sällan lyckas författaren på några få sidor ge mera åskådliga bilder av behandlade personer, än tidigare mera fullständiga levnadsbildningar kunnat lämna.